

Feltvandring

– mellem hjælp og videnskab

Charlotte Vange Løvstad
Cand.Soc., Lektor i Socialt Arbejde, VIA, EVU,
Social og beskæftigelse
chvl@via.dk

Lotte Junker Harbo
Cand.Pæd.Soc. og ph.d., Lektor i socialpæda-
gogik, VIA, EVU, Social og beskæftigelse
ljh@via.dk

Resume

Artiklens hovedpointe er, at langvarige feltarbejder er i risiko for at blive farlige for deltagere og forskere, når forskere med professionsbaggrund pendulerer mellem subjektpositionerne 'forsker', som producerer videnskabelig viden og 'fagperson', hvor opgaven er at stille hjælp til rådighed, som mindsker eksklusion (Nissen, 2006: 63). Når fagpersonen forstærkes, og forskeren fortøner, produceres risici for, at deltagerne trækker sig længere væk fra hjælpen, en hjælp som de ellers ellers er i risiko for at afvise (Harbo & Løvstad, 2023: 6). I den videnskabelige produktion opstår farligheden i risiko for at bedrive sociologisk forulempning, hvor data primært forstås som fagpersonens professionsfaglige forståelser (Jacobsen & Kristiansen, 2001: 59). Derved beskæftiger artiklen sig ikke med det etnografiske spørgsmål om 'going native' (fx Jacobsen & Kristiansen, 2001: 13; Wadel, 2015: 99), men i stedet med spørgsmålet 'going faglig'.

Nøgleord: hjælp, socialpædagogik, afvisning, professionsforsker, feltvandring

Abstract

Wandering field work – between help and science

The main point of the article is that long-term fieldwork is at risk of becoming dangerous for both participants and researchers when researchers with a professional background shuttle between the subject positions 'researcher' and 'professional'. The participants are people at risk who do not take up help from the welfare systems. When the position as a professional is strengthened and the research position fades away, risks are created to reinforce the participants' exclusion in relation to help. For scientific production, the danger arises in the risks of engaging in sociological molestation (Jacobsen & Kristiansen, 2001: 59). The analyses show that the question of science or help is often at stake and the article focus on "going professional" instead of "going native".

Keywords: help, social pedagogy, non-take-up, field research, position as researcher in professions and professional practice

Artiklen kan findes på
<https://tidsskrift.dk/FPPU>
DOI: 10.7146/fppu.v7i2.141836

Indledning

Med udgangspunkt i 2 empiriske eksempler undersøger vi, hvordan langvarigt feltarbejde medvirker til, at forskere med professionsbaggrund pendulerer mellem videnskab og hjælp eller positionerne forsker og fagperson. Med primært Jacobsen og Kristiansens (2001) begreb om farlighed i etnografisk feltarbejde analyserer vi, hvordan farlighed kan se ud for deltagerne, og hvordan farlighed i relation til den videnskabelige produktion kan forme sig (Jacobsen & Kristiansen, 2001). Inden vi når til del-analyserne, præsenteres de to empiriske eksemplers langvarige feltarbejder. Herefter følger et afsnit om professionsfaglighed, hvor vi redegør for forståelse af hjælp i et fagligt perspektiv, som en samlebetegnelse for socialt arbejde og socialpædagogik og berører, hvordan positionen som fagperson er forskellig fra forskerpositionen. Herefter udfolder vi Jacobsen & Kristiansens begreber om farligt feltarbejde (Jacobsen & Kristiansen, 2001), og artiklens blik på farlighed, når fagpersonen kommer i spil. Efter del-analyserne rundes artiklen af med en opsamling med de centrale pointer omkring penduleringen mellem de to positioner.

Metode, empiri og tilgang i artiklen

Artiklen bygger på to empirisk forankrede forskningsprojekter (Løvstad & Harbo, 2023; Løvstad, Svendsen & Ramsbøl, 2018), som på forskellig vis undersøger, deltagernes forståelser af egen livssituation og oplevelser af møder med hjælp, hvor de ofte afviser det, der er tænkt som hjælp. Metodisk trækker forskningsprojekterne på langvarige feltarbejder, hvor vi over nogle måneder vandrer rundt, både analytisk og konkret, i de sociale fænomener, vi studerer (Winther, 2018: 310-318,) og i et eller andet omfang deltager i forskellige elementer af hverdagslivets rutiner (Jacobsen & Kristiansen, 2001: 41; Wadel, 2015: 90). Deltagernes oplevelsesverden er centrum for vores og deltagernes opmærksomhed i et samarbejde båret af nysgerrighed og åbenhed. De langvarige feltarbejder har til formål at producere viden gennem observationer af, drøftelser om og deltagelse i hverdagslivet for at opnå et nuanceret og detaljerigt indblik i deltagernes oplevelser af møder med hjælp (Jacobsen & Jensen, 2018: 13; Wadel, 2015: 90; Winther, 2018: 310). Det bringer også spørgsmålet om etik på banen. Vi forstår – overordnet set – etikken som relationel, situationel og kontekstuel, hvor vi navigerer i det konkrete med udgangspunkt i forskningsetiske kodekser og overvejelserne om nærhed og distance i mellemmenneskelige møder, som også vores eksempler viser (fx Jacobsen & Kristiansen, 2001; Wadel, 1992; Wadel, 2015).

I det ene projekt undersøger vi ved hjælp af photovoice metoden deltagernes oplevelser med hjem, hjemlighed og hjemløshed med baggrund i deres levede erfaringer i hjemløshed (Løvstad, Svendsen & Ramsbøl, 2018). Photovoice er en deltagerstyret metode, hvor fotografier kombineres med kvalitative interviews, hvor fotografierne forstås som visuelle stemmer og kombineres således med mere empower-

mentorierede processer (Wang & Burris, 1997; Rasmussen, 2018: 251). I projektet fulgte vi deltagerne i 3-6 måneder med jævnlige møder på biblioteker eller hangouts som cafeer og ungdomshuse (Løvstad, Svendsen & Ramsbøl, 2018).

I det andet forskningsprojekt følger vi deltagerne over 9 måneder, hvor vi indgår i uformelle dialoger, hverdagslivets rutiner og forskellige aktiviteter i undersøgelse af deltagernes oplevelser med hjælpen. Konteksten er et bofællesskab, som har til formål at hjælpe mennesker ud af hjemløshed og ind i en bolig (Løvstad & Harbo, 2023).

På tværs af forskningsprojekterne giver deltagerne udtryk for, at det er svært at få adgang til velfærdssystemernes hjælp. Deltagerne oplever sig ofte mødt stigmatiserende af velfærdssystemernes kategoriseringer, som fravister dem retten til egne oplevelser og efterlader dem med en følelse af at være objektgjort (Harbo & Løvstad, 2023: 10). De oplever hjælpen som irrelevant i forhold til deres oplevede behov og fortæller om møder med fagpersoner, som mangler indsigt i eller forståelse for deres problematikker (Løvstad & Harbo, 2023). Oplevelser, som leder frem til, at de afviser hjælpen, både midlertidigt og mere langvarigt (Harbo & Løvstad, 2023).

Afvisning af hjælp skriver sig ind i et internationalt forskningsfelt, hvor afvisninger betegnes som non-take up, hvor hjælp så at sige 'ikke tages i mod' på trods af at være berettiget til den (Lucas, Bonvin & Hümbelin, 2021: 165-166). Forskningen er primært funderet på kvantitativ forskning, og der efterlyses kvalitativ forskning i non-take-up (Lucas, Bonvin & Hümbelin, 2021: 163; Manchester & Mumford, 2009: 28). De to forskningsprojekter kan betragtes som en kvalitativ udvidelse af den internationale forskning, særligt oplevelser af stigmatisering som afsæt for at afvise hjælpen (Harbo & Løvstad, 2023; Lucas, Bonvin & Hümbelin, 2021: 165).

Som antydnet indledningsvist opleves forskerpositionen i denne sammenhæng ikke 'ren' – vi har med to forskere at gøre, som er professionsuddannede fagpersoner og har en dybdegående indsigt i de miljøer, som forskes i, og derved kan det også forstås som feltarbejde i egen fagkultur (Wadel, 1991: 15). Og som en slags snubledata i forskningen får vi øje på en pendulering mellem positionerne fagperson og forsker (Harbo & Løvstad, 2023).

Fagpersonen kommer på overarbejde, når deltagerne afviser velfærdssystemernes tilbud om hjælp, som i fagpersonens øjne betyder, at deltagernes muligheder for at leve et mindre marginaliseret liv forringes. Det ser i fagpersonens øjne ud som om, velfærdssystemerne i disse situationer ikke imødekommer dets funktion, nemlig at fungere som hjælp. Det vækker en følelse af uretfærdighed hos os som fagpersoner, og det skubber til vores handletrang, trangen til at gøre noget, fordi

det opleves som det rigtige (Løvstad, 2018: 45). Netop fordi feltarbejdet er langvarigt, båret af nysgerrighed og en meget stor åbenhed i dialogerne, får vi også adgang til deltageres oplevelser og behov. Det styrker vores forudsætninger for fagpersonligt (og forskningsmæssigt) at begribe, oplevelser af møderne og hvilke behov for hjælp, deltagerne oplever. Og når handletrangen kommer i spil, får positionen som fagperson forrang fremfor forskerpositionen. Her bliver forskningsmetoden medkonstituerende af os som fagpersoner i feltarbejdet, samtidigt med vi også er forskere, og det handler artiklen om. Men først udfolder vi i det følgende, hvad vi forstår som fagperson, og netop hvad hjælp er og det særlige blik, som fagpersonen bærer med sig (Nissen, 2006: 62).

Professionsfaglighed og at være fagpersoner

Kernen i professionsfaglighed er at stille hjælp til rådighed uden at vide, hvordan den bliver modtaget. Professionsfaglig hjælp udspringer af det blik (teorier, viden og overvejelser), fagpersonen har på sociale problemer, som betyder, at vi iagttager og forstår sociale problemer på en bestemt måde (Nissen, 2006: 62). Hjælp har til formål at mindske risikoen for eksklusion for mennesker i udsathed ved at understøtte deltagelsesmuligheder og hjælpsomme koblingsmuligheder til velfærdssystemerne (Harbo, 2021: 44; Nissen, 2006: 63). Konkret operationaliseres hjælp gennem fagligt begrundede handlinger, hvis formål er at øge sandsynligheden for, at hjælpen opleves meningsfuld og derved afhjælper de sociale problemer, mennesker er i (Harbo, 2021: 50, Harbo & Løvstad, 2023). Som fagpersoner forstår vi det andet menneske, som et menneske, der har mulighed for at overkomme marginalisering og eksklusion gennem hjælp. Det betyder, at vores og derved artiklens professionsfaglige blik er kendetegnet ved hjælpens formål, som at mindske risikoen for eksklusion (Harbo, 2021).

Forskerpositionen i artiklen trækker på samfundsvidenskaben og socialvidenskabens interesser sig for, hvordan mennesker handler og skaber mening i eget liv i et mere aktørorienteret og subjektivt perspektiv, hvor her særligt spørgsmålet om afvigelse er på spil (Winther, 2018: 301-302). Ofte vil forskerpositionen forstå de afvigende, som særligt sårbare/skrøbelige eller på andre måder 'ikke som os' (Jacobsen & Kristiansen, 2018: 326). Forskningen har som formål at bidrage med ny viden om sociale fænomener og i sidste ende medvirke til at skabe bedre forudsætninger for at skabe samfundsmæssig værdi og her bedre forudsætninger for at afhjælpe sociale problemer (Jacobsen & Kristiansen, 2001: 102).

Men netop fordi vi også er fagpersoner med erfaringer fra og med udsathed og afvigelse, kender vi de miljøer, hvor afvigelser findes og har et kendskab til de (mere) uformelle regler og rutiner. Derved laver vi også feltarbejde med en indsigt i de miljøer, logikker og sociale systemer, vi forsker i, og kan derfor heller ikke tage rollen som lærling på os (Wadel, 1991: 34; Wadel, 2015: 88). På en og samme tid laver vi

feltarbejde i både en fremmed kultur og egen fagkultur (Wadel, 1991: 22-28), en fagkultur hvor vi er vant til at navigere som fagperson med hjælp som opgave.

Med overvejelser om positioner som henholdsvis fagperson og forsker i baghovedet, bevæger vi os over i, hvordan det farlige feltarbejde kan forstås ved hjælp af primært Jacobsen og Kristiansens teoretiske overvejelser (Jacobsen & Kristiansen, 2001), og hvor farlighed kan være i spil.

Det farlige feltarbejde

Studierne af og i det afvigende kalder ofte metodisk på langvarige feltarbejder, hvor en dyberegående indsigt i hverdagslivet og den sociale kontekst er målet for forskningen (Jacobsen & Jensen, 2018: 13). I langvarige feltarbejder kan et vigtigt dilemma identificeres (Jacobsen & Kristiansen, 2001: 38-39), hvor der, som konsekvens af langvarige interaktioner, sker en glidning fra at blive set og mødt som forsker til at udvikle det, som kan ligne venskabslignende relationer, hvor positioner som forsker og deltager kan være under opløsning (fx Jacobsen & Kristiansen, 2001: 38-40; Nimb, 2020). Her er risikoen for at lade sig "opsluge" i feltarbejdet og miste den nødvendige distance til sit materiale til stede (Wadel, 1991: 27).

I artiklens første del-analyse behandles risikoen for, at langvarige feltarbejde i egen fagkultur (Hastrup, 2010; Wadel, 1991: 22-28) er med til at konstituere os som fagpersoner i stedet for forskere, hvor vi udvikler ikke venskabslignende relationer, men hjælperelationer (Jacobsen & Kristiansen, 2001: 38-40). Det kan blive farligt for deltagerne, da der kan opstå en risiko for en øget marginalisering i relation til hjælpen. Helt specifikt viser analysen, at vores tilstedeværelse som fagpersoner ind i forskningsprojekterne kan risikere at understøtte dekoblingen mellem deltagerne og hjælp.

I artiklens anden del-analyse undersøger vi, hvordan de fortællinger, som er blevet delt i det, der kan ligne hjælperelationer, behandles i den videnskabelige produktion (Jacobsen & Kristiansen, 2001: 39). Her flyttes blikket fra farlighed i relation til deltagerne til farlighed i relation til den videnskabelige produktion. Her ser vi særligt farlighed, som risikoen for at definere deltageres virkeligheder på andre måder, end de er enige i, har forstået eller måske har ønsket. Vi relaterer det til termen sociologisk forulempning (Jacobsen & Kristiansen, 2001: 59). Men først udfolder vi penduleringen mellem fagperson og forsker i de følgende afsnit.

Hvem konstituerer hvem?

Vi sidder en eftermiddag i Bofællesskabet og drøfter processen sammen med deltagerne omkring etableringen og dagligdagen i bofællesskabet. Der er megen snakken frem og tilbage om, hvordan og hvornår hvad skete i forhold til opstarten, og hvad bofællesska-

bet er for en størrelse. Stemningen er afslappet og præget af både grin, alvorligheder, nysgerrighed og åbenhed. Det er en proces, vi har drøftet løbende over de sidste måneder, som både deltagerne og os har svært ved at få et overblik, så vi foreslår at tegne en tidslinje over forløbet. 'God ide' siger den ene deltager. Vi arbejder længe med det visuelle overblik, hvor vi skiftes til at tegne og skrive stikord eller overskrifter på en planche. I processen bliver det tydeligt for den ene deltager, at han har brug for hjælp til at håndtere sin økonomi, noget som han har ønsket længe jf. ham selv. Han spørger, om vi ikke vil hjælpe ham med at få et overblik, som han kan tage med til sin sagsbehandler for 'I kender jo systemet'. Det er et konkret behov knyttet til velfærdssystemerne, og behovet for hjælp fra en fagperson træder frem. Vores første umiddelbare svar er, at det kan vi sagtens og kommer med konkrete umiddelbare forslag til, hvordan han skal adressere det til sin sagsbehandler med baggrund i vores professionsfaglige indsigt (Feltnoter, 19.10.20). I den efterfølgende opsamling på dagen får vi øje på, at det ikke er vores opgave i relation til forskningen at yde professionsfaglig hjælp, og vi ikke nødvendigvis kan yde rette hjælp i forhold til behovet. Det betyder, at vi vender tilbage til deltageren og fortæller ham, at vi ikke kan hjælpe ham, hvilket resulterer i, at han slår ud med armene og giver op med ordene 'så kan det også være lige meget' (Feltnoter, 21.10.20).

Når deltageren adresserer vores kendskab til velfærdssystemerne, konstituerer han os som fagpersoner, og fordi vi været til stede længe i bofællesskabet, gør han det som det naturligeste i verden. Han beder om hjælp - han konstituerer os som fagperson. Og ved i første omgang at gå ind i dialogen, accepterer vi konstitueringen - vi er ved at lade os opsluge af positionen som fagperson (Hastrup, 2010; Wadel, 1991: 27; Wadel, 2015: 99). Efterfølgende hjælper refleksionen os til en analytisk distance (Wadel, 2015: 99), hvor vi genindtræder i forskerpositionen, som den primære.

Men fra tid til anden konstituerer vi også os selv som fagpersoner. I photovoice projektet har vi kontinuerlige drøftelser omkring rutiner og ritualer i forbindelse med deltagernes indtag af rusmidler, som bringer fagpersonen i spil. Drøftelserne er præget af åbenhed og nysgerrighed på hinandens overvejelser.

En af de dage, hvor vi mødes på et af de lokale hang outs rundt om bordet med kaffen, bidrager en af deltagerne med nuancerede fortællinger om, hvordan og hvor ofte hun eksperimenterer med forskellige rusmidler og detaljeret fører dagbog over sine erfaringer. Stemningen er afslappet, vi sidder tilbagelænet rundt om bordet og som så ofte før, er dialogen præget af åbenhed og nysgerrighed. En af os bemærker i samtalen, at 'Rusmiddelbehandleren nok ville tænke, at du har et særligt problematisk forbrug i forhold til det omfang, du beskriver'. Det leder til en drøftelse af, hvordan 'pro-

blematisk' kan forstås. Forskellige opfattelser af erfaringer drøftes åbent, og vi trækker aktivt fagpersonen (rusmiddelbehandler) ind med konkrete faglige perspektiver og peger bl.a. på, at når et rusmiddelindtag forstås problematisk, anbefales rusmiddelbehandling. En anbefaling, som deltageren ikke er enig i, da hun har flere oplevelser med rusmiddelbehandling, som på ingen måde har været en hjælp og fastholder, at det skal hun ikke igen. Et par af de andre deltagere stemmer i med samme oplevelser, som får os til at undre os. De fortæller åbenhjertigt, at det særligt handler om, at rusmiddelbehandlere ikke forstår, at stofferne også kan gøre noget godt, og dermed er behandling faktisk ikke en hjælp. De fortæller også, at de har mere brug for hjælp til 'alt muligt andet', en hjælp som de ikke oplever at kan få i rusmiddelbehandlingen (Feltnoter, 16.11.16).

I dialogerne konstituerer vi os som fagperson, når vi anbefaler rusmiddelbehandling, som en vej til hjælp (Wadel, 2015: 99). Også her er forskeren i risiko for at blive utydelig, idet vi flytter os ind i egen fagkultur og lader os opsluge (Wadel, 1991: 27; Wadel, 2015: 99).

Det er eksempler på, hvordan fagpersonen bringes i spil af både deltagerne og os ind i samtalerne med forskellige formål. I første eksempel beder en deltager om hjælp til hjælp til at koble sig til velfærdssystemerne. I det andet eksempel bruges det som en markør på et rusmiddelindtag, der i fagpersonens forståelse er problematisk og kræver behandling. I begge eksempler skal dialogerne forstås som en fortsættelse af tidligere samtaler over flere måneder. Her spiller de langvarige feltarbejder en rolle, idet vi er ved at udvikle det, der kan ligne hjælperelationer. Når en deltager som det naturligeste i verden beder om hjælp, viser det tegn på hjælperelationer. Og når vi vurderer noget som problematisk, og det kan diskuteres i en åben dialog, viser det ligeledes tegn på hjælperelationer. Feltvandring understøtter, at positionen som fagperson træder frem, og de venskabslignende relationer (Jacobsen & Kristiansen, 2001: 38-40) vrides ind i hjælperelationer, hvor fagpersonen træder frem, og forskeren træder i baggrunden, og vi er i risiko for at miste den nødvendige distance til egen fagkultur (Hastrup, 2010; Wadel 1991: 27).

Men hvorfor er det farligt?

Som nævnt indledningsvist er et vigtigt aspekt i begge forskningsprojekter, at deltagerne på tværs afviser det, der er tænkt som hjælp fra velfærdssystemerne, fordi de oplever den stigmatiserende og føler sig objektgjort (Harbo & Løvstad, 2023; Lucas, Bonvin & Hümbelin, 2021; Manchester & Mumford, 2009). Vi er i forskningen optaget af at undersøge netop disse oplevelser og afvisninger. I feltvandringerne tilstræber vi at bringe åbenhed, indlevelse og en nysgerrighed ind i samtalerne (Jacobsen, Jørgensen & Svendsen-Tune, 2010: 235), som også gør, at der udvikles det, der kan forstås som venskabslignende relationer (Jacobsen & Kristiansen, 2001: 38-40). Ønsket er at etablere mere nuance-

De fratages muligheden for at opponere, rette vores misforståelser og fejlfortolkninger. På den måde kan vores forskningsmæssige forståelser blive 'de rigtige'

rede forståelser af deltagernes oplevelser, deres 'hvorfor' når de afviser hjælpen. Og som vist ovenfor, så træder positionen fagperson også ind i møderne, hvorfor venskabslignende relationer bliver til hjælperelationer.

Når deltagerne fortæller om møder med andre fagpersoner, hvor de ikke oplever hjælpemulighederne relevante, og det samtidigt er forskningsprojekternes genstandsfelt, forfølger vi disse oplevelser med spørgsmål, som trækker på det blik og de erfaringer, vi har med fra indersiden af velfærdssystemerne, vi går så at sige på jagt i vores egen fagkultur (Wadel, 1991: 15).

I både eksemplet med drøftelse af rusmiddelforbrug og eksemplet omkring økonomien sker konstitueringen som fagpersoner. I begge eksempler afviser deltagerne hjælpen, og her er både social (u-)retfærdighed og (u-)lige muligheder på spil, hvilket også appellerer til vores egne værdier. Der skubbes til fagpersonens handletrang i forhold til at understøtte deltagernes adgang til hjælpen gennem konkrete handlinger (Løvstad, 2018: 45). I vores fagpersonlige overvejelser om, hvordan deltagerne skal interagere med hjælpen, har vi kun øje for den ene side af hjælpen, altså hvordan deltagerne oplever deres adgang til hjælpen. Vi har ikke blik for velfærdssystemets ageren, herunder rettigheder og forpligtelser. Relationen mellem os og deltagerne er båret af tryghed og nysgerrighed, og samtidigt føler deltagerne sig mødt af os, og det kan skabe en forventning om, at vi kan hjælpe 'I kender jo systemet' (Feltnoter 19.10.20). I vores umiddelbare handleanvisninger tager vi fagpersonen på os, og tager den for givet (Wadel, 1991: 27). Udfordringen er dog risikoen for, at vores fagpersonlige handlinger, i stedet for at bringe deltagerne tættere på hjælpen, øger distancen. De fagper-

sonlige handlinger udspringer ofte af fragmenterede bidder af viden, som kan betyde, at vores vejledning slet og ret skyder forbi. Netop fordi deltagerne føler sig mødt af os, er der en risiko for, at de tillægger vores fagpersonlige overvejelser stor betydning og skaber nye forventninger til hjælpen. Når deres forventninger så ikke imødekommer deres forestillinger, er der en risiko for, at de trækker sig yderligere fra velfærdssystemets tilbud om hjælp (Harbo & Løvstad, 2023: 10).

Vores centrale pointe er her, at de langvarige feltarbejder etablerer et rum, hvor der er risiko for, fagpersonen forstærkes gennem fortællinger om eksklusion i relation til hjælpen, som kobler sig på vores forståelser af kernen i hjælpen. Vi kan derved – utilsigtet – komme til, at markere fagpersonen tydeligere gennem vores undersøgelser af mødet, som igen er i risiko for at efterlade os med en følelse af uretfærdighed. Når uretfærdighederne kommer til syne, og penduleringen mellem forsker og fagperson forstærkes, er feltvandring i risiko for at medvirke til at udviske forskerpositionen og forstærke fagpersonen for både deltagere og for os selv.

Ovenstående kan blive farligt for deltagerne. Det møde, som initieres af forskerpositionen og som kalder på fagpersonen, kan give deltageren et spinkelt håb om, at vi kan hjælpe dem til kontakt til hjælpen, altså omsætte ord til konkret hjælp. De handlemuligheder, vi, som forskere, har, er at blotlægge det, vi oplever som uretfærdigt gennem den videnskabelige produktion, som på den lange bane skal medvirke til at skabe forandringer i måder, hjælpen tilrettelægges på. Men når forskerpositionen udviskes eller måske fremstår for abstrakt for deltagerne (og måske for os), kobles vi i stedet til det mere håndgribelige, nemlig fagpersonen. Det er her feltvandringene potentielt bliver farlige for

deltagerne. Når forskerpositionen konstitueres som fagperson og vi, som forskere, accepterer konstitueringen, er vi i risiko for at medvirke til at bringe deltagerne i fare i relation til hjælpen. Derved er spørgsmålet om eksklusion i relation til hjælpen på spil.

Vi bevæger os nu fra at se på farlighed for deltagerne til at undersøge, hvordan de langvarige feltarbejder også kan være i risiko for at gøre den videnskabelige produktion farlig.

Farlighed for den videnskabelige produktion?

Indledningsvist spurgte vi, hvordan man behandler viden, som er blevet delt i venskabslignende relationer videnskabeligt? Her er risikoen for sociologisk forulempning i spil (Jacobsen & Kristiansen, 2001: 59). I eksemplet med rusmiddelbehandleren og kategoriseringen af deltagerens indtag som problematisk, træder vi ud af forskerpositionen og ind i positionen som en bedrevende udefrakommende om end med en faglig tyngde. Samtidigt påberåber vi os definitionsretten (Bae, 1996) over deltagerens nu pludselige rusmiddelproblem, og definerer deltagerens virkelighed på måder, hun ikke er enig i. I den konkrete situation erklærer hun sig uenig og fastholder sin egen forståelse af rusmiddelindtaget og fortæller os, at vi tager fejl (Feltnoter, 16.11.16). Men i den videnskabelige analyse- og fortolkningsproces indgår hun og de øvrige deltagere ikke. De fratages muligheden for at opponere, rette vores misforståelser og fejlfortolkninger. På den måde kan vores forskningsmæssige forståelser blive 'de rigtige' (Jacobsen & Kristiansen, 2001: 59). Her er det farlige også koblet til fagpersonen, idet risici er, at vores forståelser formet over tid forstås i lyset af vores professionsfaglighed og derved det blik, vi har med os (Nissen, 2006: 62). Derved hører og forstår vi 'blot' ekkoet af vores egen stemme, i det vi tror, vi forstår som

deltagerens stemmer. Samtidigt frarøver vi deltagerne mulighed for at sige fra, måske ikke undervejs, men i forhold til det endelige produkt. Risikoen er her, at vi kommer til at medvirke til yderligere stigmatisering og marginalisering af deltagerne. Her opstår farligheden eller uvidenskabeligheden for videnskaben.

Opsamling

Analyserne viser, hvordan langvarige feltarbejder medvirker til at konstituere subjektpositioner, hvor vi pendulerer mellem forsker og fagperson. Vores blik på hjælp og velfærdssystemernes funktion bringes i spil i empiriproduktionen, hvor både deltagerne og vi aktivt bruger fagpersonen om end med forskellige formål, og spørgsmålet om inklusion/eksklusion er på spil. Når vi ønsker at opnå en dyberegående indsigt i deltagerens oplevelser, produceres risici for, at fagpersonen træder tydeligere frem i forhold til en måske for abstrakt forskerposition. I kombination med en forstærket optagethed af uretfærdighed i deltagerens oplevelser, som kan producere håb for (os og) deltagerne om faktisk at få adgang til hjælp. Men netop det kan lede til, at deltagerens afvisning af hjælp forstærkes, og derved øge deltagerens eksklusion i relation til hjælpen. I en forskerposition kan vi ikke yde konkret her-og-nu hjælp, men i stedet fremstille behov for hjælp gennem den videnskabelige produktion, som i et langsigtet perspektiv kan understøtte forandringer. Og med forskerpositionen risikerer vi at reproducere vores egne forståelser og derved udlægge deltagerens virkeligheder på måder, de ikke kan genkende sig selv i og begå sociologisk forulempning. Artiklen peger således på, at langvarige feltvandring skal balancere mellem bevidst videnskab og hjælp, når forskere har en professionsbaggrund (Jacobsen & Kristiansen, 2001).

Litteratur

- Bae, B., 1996: *Voksnes definitionsmagt og børns selvoplevelse*. In: Social Kritik 47/1996, s. 6-21
- Harbo, L.J., 2021: Én måde at begribe socialpædagogik på. In Tidsskrift for Socialpædagogik årg. 24, nr. 1, 41-52.
- Harbo, L. J. & Løvstad, C. V., 2023: *Socialpædagogik, udsathed, tillid eller mangel på samme*. In: Tidsskrift for Socialpædagogik årg. 26, nr. 1, 4-14.
- Hastrup, K. 2010: Introduktion. Den antropologiske videnskab. In: Hastrup, K. (red.). *Ind i verden. En grundbog i antropologisk metode*. København: Hans Reitzels Forlag.
- Jacobsen, M.H., Jørgensen, A. & Svendsen-Tune, S., 2010: Undersøgelser af udsatte og udstødte mennesker. In: Jacobsen, M.H., Kristiansen, S. & Prieur, A. (red.): *Liv, fortælling, tekst - strejftog i kvalitativ sociologi*. Aalborg: Aalborg Universitetsforlag.
- Jacobsen, M.H. & Kristiansen, S., 2001: *Farligt feltarbejde: etik og etnografi i sociologien*. Aalborg: Aalborg Universitetsforlag.
- Jacobsen, M. H. & Jensen, H. L., 2018: Etnografi og etnografisk metode. In: Jacobsen, M. H. & Jensen, H. L. (red.): *Etnografier* (pp. 11-25). København: Hans Reitzels Forlag.
- Lucas, B., Bonvin, J. & Hümbelin, O., 2021: *The Non-Take-Up of Health and Social Benefits: What Implications for Social Citizenship?* In: Swiss Journal of Sociology, 47(2) 161-180. <https://doi.org/10.2478/sjs-2021-0013>
- Løvstad, C. V., 2018: *Jeg scanner da altid omgivelserne...". Medarbejderes strategier til håndtering af magtesløshed på botilbud*. STOF 20, 44-47.
- Løvstad, C. V., Svendsen, C. B. & Ramsbøl, H., 2018: *Mit hjerte skal nok lige acceptere, at det er mit hjem det her*. In: Uden For Nummer, 37/2018, 42-51.
- Manchester, C. F. & Mumford, K. J., 2009: *How Costly is Welfare Stigma? Separating Psychological Costs from Time Costs*. SSRN Electronic Journal. DOI:10.2139/ssrn.1544601
- Nimb, M. L. R. 2020: Feltarbejde og spejlinger af intime møder. In: Etnografisk Tidsskrift, 55. Årgang, nr. 1., s. 85-95. Visning af og fremefter: Årg. 55 Nr. 1 (2020): Intimitet (tidsskrift.dk)
- Nissen, M. A., 2006: *Behandlerblikket – risiko og refleksion i socialt arbejde med børn og unge*. In: Nordisk udkast, nr. 1, 2006, 61-80.
- Rasmussen, K., 2018: Visuel etnografi – om kendetegn, erfaringer og muligheder ved et metodisk felt i udvikling. In: Jacobsen, M. J. & Jensen, H. L. (red.): *Etnografier* (pp. 233-262). København: Hans Reitzels Forlag.
- Svendsen, C. B., Løvstad, C. V. & Ramsbøl, H., 2018: *På sporet af udsatte stemmer*. In: Tidsskrift for Socialpædagogik, 21. årg., nr. 1, 2018, 5-14.
- Wadel, C. C., 1991: *Feltarbejde i egen kultur*. SEEK A/S Flekkefjord
- Wadel, C. C. (2015). *Participatory Work-Along as an Apprentice—A Qualitative Research Tool in Studying Organizations and Work Practices*. Nordic Journal of Working Life Studies, 5, 85–103. <https://doi.org/10.19154/njwls.v5i3a.483>
- Wang, C. & Burris, M. A., 1997: *Photovoice: Concept, Methodology, and Use for Participatory Needs Assessment*. In: Health Education & Behavior, 24(3), 369–387.
- Winther, I. W., 2018: Det upåagtedes etnografi – feltvandring og sansefulde metoder som etnografiske tilgange i undersøgelsen af 'ik' noget'. In: Jacobsen, M. H. & Jensen, H. L. (red.): *Etnografier* (pp. 297-324). København: Hans Reitzels Forlag.